

Wpływ zdarzeń ekstremalnych i superekstremalnych na stochastyczną dynamikę szeregów czasowych

T.R. Werner¹ T. Gubiec² P. Kosewski² R. Kutner²
D. Sornette³

¹Institut Fizyki Teoretycznej, Wydział Fizyki
Uniwersytet Warszawski

²Institut Fizyki Doświadczalnej, Wydział Fizyki
Uniwersytet Warszawski

³Department of Management, Technology, and Economics, ETH
Zürich, Switzerland

5 Ogólnopolskie Sympozjum FENS, Warszawa 26.11.2010

Projekt częściowo finansowany przez Grant nr 119
Pierwszego Konkursu na Projekty Badawcze
Instytutu Ekonomicznego
Narodowego Banku Polskiego

Niektóre pozycje bibliograficzne

D. Sornette

Critical Phenomena in Natural Sciences. Chaos, Fractals, Selforganization and Disorder: Concepts and Tools
Springer-Verlag, 2004.

D. Sornette

Dragon-Kings, Black Swans and the Prediction of Crises
International Journal of Terraspace and Engineering, 2(1), 1–17 (2009)

R. Kutner, F. Świtła

Stochastic simulations of time series within Weierstrass-Mandelbrot walks
Quant. Finance, 3, 201–211 (2003).

R. Kutner, F. Świtła

Study of the non-linear autocorrelations within the Gaussian regime
EPJ, B33, 495–503 (2003).

T. Gubiec, R. Kutner, T.R. Werner, D. Sornette

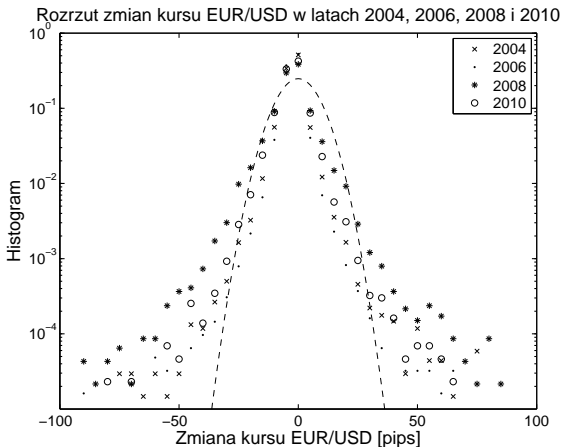
Super-extreme event's influence on a Weierstrass-Mandelbrot continuous-time random walk
Wysłane do druku w Physica A.

Plan

- 1 Procesy niegaussowskie
- 2 Zdarzenia superekstremalne
- 3 Metodologia
  - Funkcja autokorelacji prędkości
  - Model WM-CTRW
  - Własności asymptotyczne modelu WM-CTRW
- 4 Symulacje
  - Autokorelacje w obecności długotrwałych zdarzeń superekstremalnych
  - Superszoki
- 5 Podsumowanie i Zamierzenia

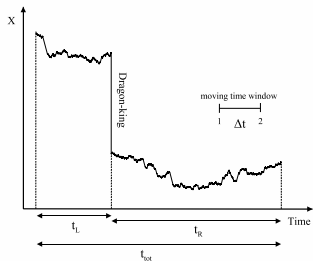
Dane empiryczne - wpływ kryzysu na postać rozkładu

Przykład danych empirycznych ilustrujących wpływ kryzysu na kształt rozkładów statystycznych i ich odstępstwa od rozkładów gaussowskich.

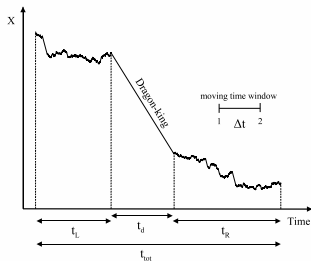

Zdarzenia superekstremalne: dwa skrajne scenariusze

Schematyczny przebieg procesów ze zdarzeniami superekstremalnymi („smokami”) szokowymi i długotrwałymi

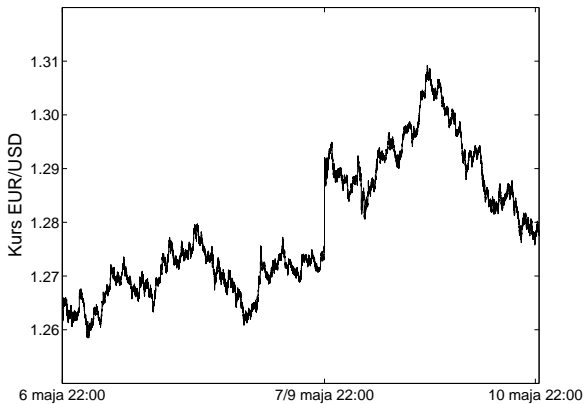
„Smok” szokowy

„Smok” długotrwały

Dane empiryczne - superszoki

Przykład danych empirycznych z superszokiem

Kurs EUR/USD z superszokiem z 10 maja 2010

Dane empiryczne - długotrwałe zdarzenia superekstremalne

Przykłady danych empirycznych z długotrwałymi zdarzeniami superekstremalnymi

Cena akcji BP

Cena złota

Funkcja autokorelacji prędkości

Funkcja autokorelacji prędkości:

$$\begin{aligned} \text{VAF}(\Delta t) &= \langle v(t') v(t' + \Delta t) \rangle - \langle v(t') \rangle \langle v(t' + \Delta t) \rangle \\ &= \langle v_1 v_2 \rangle (\Delta t) - \langle v_1 \rangle \langle v_2 \rangle = \begin{cases} C(\Delta t) & \text{bez „smoka”} \\ C_d(\Delta t) & \text{ze „smokiem”} \end{cases} \end{aligned}$$

gdzie $\langle \dots \rangle$ oznacza średniowanie po czasie $t' \leq t_{\text{tot}} - \Delta t$ dla danej różnicy czasów (*lag*) Δt , a $v(t') := [X(t') - X(t' - dt)]/dt$. Dla kroku dyskretyzacji czasu zachodzi oczywiście $dt \leq \Delta t$, t' .

Rozkład w modelu WM-CTRW

Rozkład dla pojedynczego kroku w czasie i „przestrzeni”:

$$\psi(\Delta x, \Delta t) = \frac{1}{2} \sum_{j=0}^{\infty} w(j) [\delta(\Delta x - v_0 v^j \Delta t) + \delta(\Delta x + v_0 v^j \Delta t)] \\ \times \frac{1}{\tau_0 \tau^j} \cdot \exp(-\Delta t / \tau_0 \tau^j)$$

gdzie wagi dla poszczególnych poziomów hierarchii wynoszą

$$w(j) = \left(1 - \frac{1}{N}\right) \frac{1}{N^j}, \quad N > 1, \quad j = 1, \dots$$

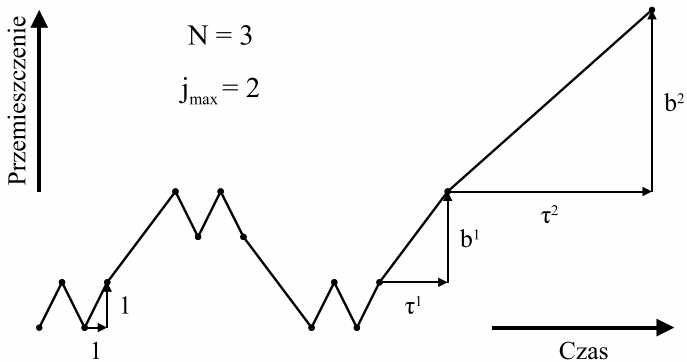
W naszych symulacjach przyjęliśmy

$$N = 4, \quad \tau_0 = v_0 = 1, \quad \tau = 2.52, \quad b = 2.5, \quad v = b/\tau = 0.99.$$

Poziom w hierarchii określa j — im ma większą wartość, tym mniejsze prawdopodobieństwo jego wystąpienia: $w(j+1)/w(j) = 1/N$.

Hierarchia zdarzeń

Schematyczna ilustracja „spaceru” Weierstrassa
ze zdarzeniami z różnych poziomów hierarchii

Parametry asymptotyczne

Asymptotyczne własności procesu determinowane są parametrem η , zależącym z kolei od parametrów α i β (*temporal/spatial diffusion exponents*):

$$\alpha = \frac{\log N}{\log \tau} \quad \text{and} \quad \beta = \frac{\log N}{\log b}$$

α i β	η
$\alpha > 1, \beta > 2$	1
$\alpha < 1, \beta > 2$	α
$\alpha > 1, \beta < 2$	$1 - \alpha + \frac{2\alpha}{\beta}$
$\alpha < 1, \beta < 2$	$\frac{2\alpha}{\beta}$

(w naszych symulacjach: $N = 4, b = 2.5, \tau = 2.52 \Rightarrow \eta \approx 1.48$)

Asymptotyka i funkcja autokorelacji

Asymptotyczne zachowanie wielkości $\langle X^2(t) \rangle$ może być wyrażone przez parametr η :

$$\langle X^2(t) \rangle = \frac{2\mathcal{D}}{\Gamma(1 + \eta)} \times t^\eta$$

gdzie $\mathcal{D}$ („fractional diffusion coefficient”) również zależy od α i β . Dla $\eta \neq 1$ proces jest „fraktalny”

$\eta < 1$ subdiffusion

$1 < \eta < 2$ **enhanced diffusion (superdiffusion)**

$2 < \eta < 3$ hyperdiffusion

Funkcja autokorelacji prędkości ma postać

$$C(t) = \langle v(t_0)v(t_0 + t) \rangle \approx \frac{2\mathcal{D}}{\Gamma(\eta - 1)} \frac{1}{t^{2-\eta}}$$

gdzie średniowanie jest po t_0 . Tak więc na wykresie *log-log* powinniśmy otrzymać opadającą prostą

$$\log C(t) \sim (\eta - 2) \cdot \log t$$

z, w naszym przypadku, współczynnikiem kierunkowym $\eta - 2 \approx -0.5$.

Funkcja autokorelacji w obecności długotrwałego zdarzenia superekstremalnego

Jeśli w czasie procesu wystąpiło pojedyncze długotrwałe zdarzenie ekstremalne o czasie trwania t_d , to jak można pokazać przy dość ogólnych założeniach otrzymuje się następujący wzór na funkcję autokorelacji

$$C_d(t) = \frac{1 - \gamma_d - 2t/t_{\text{tot}}}{1 - t/t_{\text{tot}}} C(t) + \left[\frac{\gamma_d}{1 - t/t_{\text{tot}}} \left(1 - \frac{\gamma_d}{1 - t/t_{\text{tot}}} \right) - \frac{t/t_{\text{tot}}}{1 - t/t_{\text{tot}}} \right] v_d^2,$$

gdzie $\gamma_d := t_d/t_{\text{tot}}$ a v_d odpowiada prędkości „smoka”. Dla małych $\frac{t_{\text{MAX}}}{t_{\text{tot}}}$ formuła ta upraszcza się do

$$C_d(t) = (1 - \gamma_d) [C(t) + \gamma_d v_d^2].$$

która to postać była użyta do porównań z wynikami symulacji.

Funkcja autokorelacji w obecności superszoku

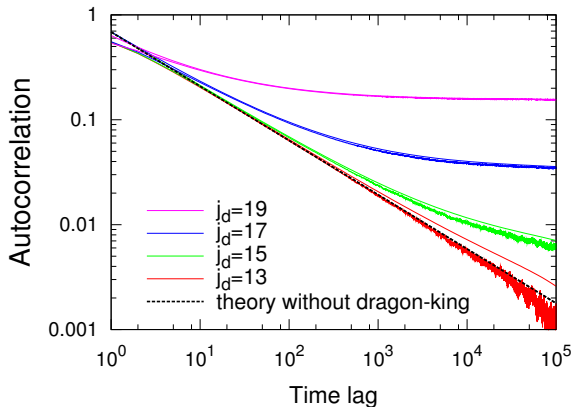
Dla superszoku na funkcję autokorelacji otrzymuje się wzór

$$C_d(t) = C(t) \pm \sqrt{2} \sigma_f \frac{X_d}{t_{\text{tot}} - t} - \left(\frac{X_d}{t_{\text{tot}} - t} \right)^2,$$

gdzie $\sigma_f := \sqrt{f\sigma_v^2 + C(2t)}$ (z fenomenologicznym parametrem $0 < f \leq 1$) a X_d jest skokiem „przestrzennym” szokowego zdarzenia supereksternalnego, zachodzącym w czasie zaniedbywalnie małym w skali czasowej procesu.

Autokorelacje w obecności „długich smoków”

Funkcja autokorelacji prędkości (VAF) w obecności długotrwałych „smoków”

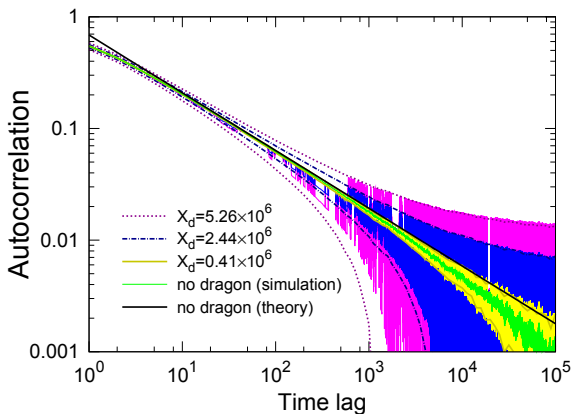

Całkowity czas procesu: 140 000 000 jednostek.

Autokorelacje w obecności superszoków

Funkcja autokorelacji prędkości (VAF) w obecności „smoków” typu szokowego

Całkowity czas procesu: 140 000 000 jednostek.

Podsumowanie

VAF jest czułym detektorem

- 1 występowania zdarzeń ekstremalnych i superekstremalnych
- 2 odróżniającym różne rodzaje zdarzeń superekstremalnych
- 3 pozwalającym na wyznaczanie parametrów definiujących różne zdarzenia superekstremalne

Zamierzenia

- 1 analiza danych empirycznych pod kątem występowania i wpływu zdarzeń superekstremalnych
- 2 prognozowanie krachów za pomocą techniki opartej na krytycznym spowolnieniu
- 3 analiza wpływu zdarzeń superekstremalnych na ryzyko